

**Pedagogers uppfattningar och bemötanden av barn
som inte leker i den fria leken**

Erika Alfredsson   Martin Kjell   Michael Nilsson

**Examensarbete 10p
Utbildningsvetenskap 41- 60 p
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle / Högskolan Väst
Höstterminen 2006**

Arbetets art: Examensarbete 10 poäng, Lärarprogrammet

Titel: Pedagogers uppfattningar och bemötanden av barn som inte leker i den fria leken

Engelsk titel: Teachers' thoughts about working with children who don't play with others

Sidantal: 26

Författare: Erika Alfredsson, Martin Kjell, Michael Nilsson

Handledare: Eva Johansson

Examinator: Emma Sorbring

Datum: Oktober 2006

Sammanfattning

Bakgrund: Deltagandet i den fria leken är ytterst viktigt för barn. Det är där de tränar sina sociala färdigheter tillsammans med andra. Genom leken lär barnen känna sig själva och sin omvärld. För att fungera i dagens samhälle krävs det en god social förmåga då vi i allt större utsträckning jobbar och lever nära varandra. Skolan har ett lika stort ansvar att uppnå både de sociala- och kunskapsmässiga målen. I de flesta verksamheter inom skolan möter man barn som inte kan leka. Dessa barn är ytterst beroende av att pedagoger fångar upp deras oförmåga till lek, bemöter och hjälper dem till det sociala samspel de behöver.

Syfte: Att belysa pedagogers bemötanden och uppfattningar av barn som inte leker under den fria leken.

Metod: För att nå vårt syfte med studien valde vi att använda oss av kvalitativa intervjuer som metod. Materialet består av nio kvalitativa intervjuer med pedagoger i skolan. Allt insamlat material har kategoriserats, bearbetats och analyserats.

Resultat: Vår slutsats är att pedagogernas uppfattningar av barn som inte leker är likartade. De har beskrivit barnen som inte leker på ett liknande sätt i deras olika beteendemönster utanför leken. Pedagogernas bemötande av dessa barn är också av samma karaktär. Dock skiljer det sig på hur bemötandet sker. En del väljer att lägga fokus på att observera, andra att delta aktivt i leken och vissa väljer båda arbetsmetoderna.

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Syfte och frågeställningar.....	6
Teoretiska utgångspunkter	7
Teorier om lek.....	7
Barn som inte leker	10
Pedagogens roll.....	11
Metod	14
Urval	14
Tillvägagångssätt	14
Intervju.....	15
Bearbetning och analys	15
Resultatdiskussion.....	16
Pedagogers beskrivningar av barn som inte leker i den fria leken	18
Hur bemöter pedagoger barn som inte leker.....	20
Slutdiskussion.....	22
Referenslista	
Bilaga	

Inledning

Leken är äldre än kulturen. Djuren lekte innan människans uppkomst. Leken går inte att definiera, den är en primär drivkraft och är inte förankrad i varken logik eller förnuft. Leken ger livet en mening, särskilt i sin sociala form (Berefelt, 1987). Leken är en av de absolut viktigaste verktygen i människans utveckling. Barns lekande börjar så fort de blir medvetna om den yttre världen. Detta sker faktiskt redan i fosterstadiet, när fostret känner av något slags annanhet från omgivningen (Folkman & Svedin, 2003).

Vi har valt att undersöka och skriva om pedagogers synsätt kring arbetet med de barn som inte leker i den fria leken. Vi tycker det är viktigt att belysa pedagogers uppfattningar och bemötande av barn som inte leker i den fria leken. Dels för att få en mer sammanhängande bild om hur det arbetas med detta problem som finns så gott som i varje verksamhet, men även för att belysa de olika arbetssätt som används. Barn som inte leker är ytterst beroende av den pedagogik som bedrivs runt dem, därför har vi valt att belysa hur pedagoger beskriver sin egen pedagogik angående dessa barn.

Vi har fattat intresse för barn som inte leker under den fria leken. Vi har alla tre träffat barn som har problem med leken av olika anledningar i vår verksamhetsförlagda utbildning. Vi kommer med vår studie belysa hur pedagogerna beskriver och bemöter detta problem. De erfarenheter vi fått under vår verksamhetsförlagda utbildning är att detta problem inte har kommit till sin rätt med rutiner och åtgärder inom skolans väggar. I studien kommer vi inte att rikta in oss på de barn med traumatiska upplevelser eller med annan bekymmersam bakgrund. Istället är vi intresserade av barns problem i den fria leken i allmänhet, oavsett bakgrund.

Det finns med största sannolikhet barn som har svårigheter med leken i varje barngrupp (Knutsson Olofsson, 1987). Detta gör det till ett ständigt aktuellt område. De barn som inte leker kan uppfattas av pedagoger på olika sätt. Den erfarenhet vi har från tidigare vfu-perioder är att vissa pedagoger uppfattar dessa barn som ett problem, medan andra inte gör det. En del pedagoger ser dem som "osynliga", andra som "oroliga" medan andra inte ser dem som ett problem alls. Definitionerna av vad man kallar de barn som inte leker i den fria leken är många.

”Alla barn föds med en förmåga att leka. Lekförmågan finns som en enorm möjlighet hos varje barn” (Knuttdotter Olofsson, i Lind–Munther, 1992, s.27). Vi har den uppfattningen att i skolan förr i tiden fick leken bara utrymme på raster. Skolans forna roll var att fostra barnen med disciplin och ordning. Leken sågs då endast som ett barnsligt tidsfördriv utan mening i skolans värld. I dagens verksamhet där leken har en allt större pedagogisk roll konfronteras man som pedagog med nya problem, som t ex vissa barns svårigheter med den fria leken. Det kan vara att vissa barn inte är vana att leka med andra barn och att de då kan vara ovana med själva leksituationen, samt har svårt att komma igång med den fria leken.

”Skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet” (Lpo 94, s.11). Av tradition fokuserar skolan främst på de kunskapsmässiga målen. Det läggs inte samma vikt på de sociala målen. Detta är något vi författare har upplevt under våra vfu-perioder. Det är lättare för ett barn att hamna efter i de sociala målen än i kunskapsmålen utan att en åtgärd sätts in från skolan. En del av barnen som har svårigheter med leken riskerar att hamna i bakgrunden, och kan då uppfattas som ”osynliga barn”. Detta kan leda till att de inte får samma sociala förutsättningar i det framtida livet trots uppnådda kunskapsmål.

Vi har ett intresse för leken och dess positiva inverkan på barnens vardag i skolan. Vi har dock sett att pedagoger kan ha svårigheter med att närma sig barn som inte leker och att de kanske inte ser de konsekvenser som kan uppstå om ingen åtgärd görs. Konsekvenser som att den sociala utvecklingen kan hämmas om man inte deltar i den fria leken.

Dagens samhälle kräver en god social förmåga. Förr följde barn ofta i sina föräldrars fotspår vad gäller yrke. Idag måste man vara mer öppen och kunna klara av stora förändringar (Norén-Björn, 1990). Leken ger oss de sociala förutsättningar som behövs för att vara delaktig i dagens samhälle.

Syfte och frågeställningar

Vår strävan är att belysa pedagogers bemötande och uppfattningar av barn som inte leker i den fria leken. I nästan varje barngrupp vi har sett, så finns det barn som inte verkar kunna leka. Vi har valt att avgränsa oss till att utgå ifrån hur pedagoger i förskoleklass och fritidshem bemöter och tänker kring barn som inte leker i den fria leken. Anledningen till att vi valt just dessa yrkesgrupper är att vi anser att det är främst de som möter barnen i den fria leken inom skolan. Vår definition av fri lek är när barnen själva väljer vad de vill leka och med vem. När det gäller fri lek är det endast barnen själva som bestämmer vad de vill leka. Vuxna skall hjälpa och stödja barnen att utveckla vad de tänkt sig i leken, utan att styra (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Syftet med vår studie är att belysa pedagogers bemötanden och uppfattningar av barn som inte leker under den fria leken.

Vårt syfte är tvåfaldigt och kan preciseras i följande frågeställningar

- Hur beskriver pedagogerna barn som inte leker under den fria leken?
- Hur bemöter och hanterar pedagogerna barn som inte leker i den fria leken?
- Hur beskriver pedagogerna sin syn på den fria leken?

Teoretiska utgångspunkter

Den teoretiska delen av arbetet inleds med centrala begrepp angående barn som inte leker. Därefter olika teorier och definitioner av lek. Sedan fortsätter vi med barn som inte leker och avslutar med pedagogens roll. Varje del är uppdelad i underrubriker. Delarna ”Barn som inte leker” och ”Pedagogens roll” är direkt kopplade till vårt syfte. Stycket ”Teorier om lek” anser vi är relevant då det ger en förkunskap till de kommande två styckena.

Centrala begrepp

Begreppet lek är svårt att definiera och därmed skiljer sig pedagogers uppfattningar om barn som inte leker åt. När man talar om barn som inte leker betyder det inte att barnet inte leker alls eller inte försöker närma sig leken. Det kan vara svårigheter, problem och hinder av olika slag som får pedagogen att anse att barnet inte kan leka. När informanterna eller vi författare använder oss av dessa uttryck pratar vi om barn som inte leker. Vi kommer i vår forskningsstudie lägga fokus på pedagogernas beskrivningar av sitt synsätt av barnen och problematiken kring detta.

Teorier om lek

Definitioner av lek

I många definitioner av lek framgår det tydligt att leken ligger i människans natur och kultur. Vygotskij menar att leken är en social process. Han menar att varje stadium i barnets utveckling har sina egna motiv och drivkrafter. Enligt honom uppstår lek hos alla folk och på alla stadier av kulturlivet. Leken är en del av människans natur. En teori han har är att all samlad energi hos barnet får utlopp i leken då barnet inte gör av med all energi på vad Vygotskij anser är naturliga behov. Barnet är en lekande varelse. Leken har stor betydelse då den motsvarar barnets ålder och intresse och innehåller element som leder till att färdigheter och förmågor blir utarbetade (Vygotskij, i Lindqvist, 1999). Vygotskij vänder sig även emot andra lekforskare då han hävdar att all lek har regler. Vygotskij menar att så fort det uppstår en tanke eller en fantasi i en lek så finns det regler. Han menar också att alla tydliga regellekar såsom sport, spel osv innehåller fantasimoment (Vygotskij, i Hägglund, 1989).

Knutsdotter Olofsson (1987) skriver att leken är ett viktigt verktyg för att människan ska socialiseras in i sin direkta omgivning och lära sig umgås och samarbeta med andra. Alla föds med förmågan att lära sig leka. Däremot menar hon att definitionen av vad lek är inte är självklar. Hon säger att leken är frivillig och att den sker för skojs skull. Att lek sker för lekens egen skull. Leken är lika gammal som människans kultur. Eftersom leken har bestämda funktioner har också all lek en mening. Leken fyller många funktioner för barnet, så som problemlösning, utveckling intellektuellt, socialt, emotionellt och motoriskt, samt stärker barnets identitet och självkänsla (Lillemyr, 1990). Barns ålder och utvecklingsstadium är bestämmande för vilken form av lek som styr. Yngre barn ägnar större delen av sin lektid till roll och fantasilekar. Barn som har kommit upp i skolåldern ägnar sig i hög grad åt regellekar, dvs lekar med klara regler och förhållningssätt (Åm, 1993). När barn leker är lekens värld den primära. Föremål och objekt omvandlas för att anpassas in i lekmiljön och föra leken framåt. Verkligheten blir sekundär och sätts i bakgrunden för lekens värld (Knutsdotter Olofsson, 2003).

”Vad man än leker eller leker med är det alltså de inre föreställningarna som styr. Yttre stimuli underordnas det inre förhållningssättet” (Knutsdotter Olofsson, 2003, s.17). Ett typiskt drag för leken är att den varar i en evighet, men försvinner i ett nafs. Leken är här och nu, ingenting som man väntar på ska komma. Barnet skaffar sig kontroll över omvärlden och anpassar den till leken. Barnet ignorerar de bitar som inte passar in och bryter ut och anpassar delar av verkligheten för att föra leken framåt. Orsaken till lek är leken i sig själv, den är sin egen belöning. Leken behöver ingen uppmärksamhet från vuxna för att uppskattas av barnen. Det är själva medvetandetillståndet och uppslukandet som ger leken en så speciell belönande känsla. I leken existerar inget annat än de inre föreställningarna och verklighetsförvandlingarna. För att uppnå ett sådant tillstånd krävs total koncentration och hängivelse (Knutsdotter Olofsson, 1993). Leken är för barnet experimenterande och uppreparande. Detta innebär att barnet har kontroll samtidigt som det ”förlorar” sig själv och helt går upp i leken. Kontrollen barnen har i leken gör att de kan sätta gränser, ta initiativ och kontrollera sin egen roll. Bra lek präglas av att barnen själva bestämmer de val de gör i leken. Deras egna handlingar styrs inte av de andra lekmedlemmarna. Det är från barnets inre krafter leken utgår, men den inspireras och påverkas av den miljö den uppstår i (Lillemyr, 1999).

Social utveckling

Alla präglas av sin barndom, antingen man minns den eller inte (Norén-Björn, 1990). Det som händer i barndomen lägger grunden till den utveckling som sedan följer. Det är viktigt att se barndomen som en period då man utvecklas mycket som person. Att verkligen våga satsa på leken är då viktigt för den ger barndomen en god kvalitet. Ett barn möter ständigt nya intryck och upplevelser. Barnets främsta verktyg för att lära sig handskas med omvärlden är leken, här prövar barnet sina färdigheter och förmågor i olika situationer och förstår sig så på sin egen roll bättre (Edenhammar & Wahlund, 2000). I leken prövar barnet olika identiteter. Barn använder även leken för att bearbeta olika problem som t ex. kognitiva och emotionella (Berg, 1992).

Att verkligen satsa på leken är att satsa på ett arbetssätt som kan innebära ett helt nytt och annorlunda förhållningssätt. Lek i skolan är viktigt både för lärandet och den sociala utvecklingen. Lekfullt lärande och den fria leken främjar barnens sociala utveckling (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Vygotskij menar att leken är själva källan till barnets utveckling. Det är i leken barn kan gå framåt, då den utvecklar en potentiell utvecklingszon. Han menar att ingen lek är den andre lik. Varje lek erbjuder nya situationer och kräver nya lösningar. Därför är leken ett bra verktyget för sociala erfarenheter. Varje lekuppgift innehåller förmågor som t ex att anpassa sina handlingar och beteende gentemot andra samt att beräkna resultatet av sin handling innan man genomför den. Lek är en således en levande social erfarenhet och ett outhärligt redskap för att uppnå den sociala färdigheten och förmågan (Vygotskij, i Lindqvist, 1999).

Till en början är den vuxne den bästa lekkamraten. Det är dock viktigt att skapa sig ett samspel med andra barn i tidig ålder. Barn som endast har umgåtts med vuxna upp till förskoleklassåldern kan få det svårt att fungera med andra barn i sin barngrupp. Dessa barn kan vara ovana vid att dela med sig av uppmärksamheten, och har ingen erfarenhet av att umgås med andra barn. Barn behöver vidga sina erfarenheter av samspel med andra barn relativt tidigt för att kunna få ett fungerande socialt nätverk (Wrangsjö, 1998).

Barn som inte leker

Otrygghet

Det kan finnas många anledningar till att barn inte leker. En anledning är att leken kräver trygghet. Känslan av rädsla gör att man inte vågar lämna verkligheten och ge sig hän i leken. Otrygga barn har problem med koncentrationen och är oroliga, vilket leder till att de lätt kan tappa handlingen i leken. Överallt i världen finns det barn som inte kan leka. Omgivningen för barns möjlighet till lek är av stor betydelse. Miljön kan vara skrämmande och hotfull men det är ändå människorna i barnens omgivning som är den största faktorn kring att lek uppstår. Den mest grundläggande faktorn är att lek kräver trygghet. Den vuxnes känslomässiga relation till barnet är viktig. Det är först när den vuxne lär med omtanke som lek kan uppstå. Genom tillit lär sig barnet att lita på andra människor och vågar då pröva nya saker. På grund av oroligt familjeliv kan tilliten brytas. Samspelet mellan barn och förälder är då förstört och hinder för att leka uppstår (Knutsdotter Olofsson, 2003). En annan anledning till att barn inte leker kan vara att den trygghet från föräldrarnas sida inte har funnits på grund av bl a frånvarande föräldrar eller kaotiska familjeförhållanden. Det kan även vara så att de vuxna inte har haft någon lust att leka med barnen. Barnen har då inte haft någon tillgång till lek (Knutsdotter Olofsson, 2003). Det mest traumatiska för dessa barn är antingen bristen på eller förlusten av människor som tidigare funnits där som en grundtrygghet för barnet. Barn som inte får tillgång till leken kan senare få svårigheter att t ex klara av skolan. De har svårt med abstrakta begrepp och deras språk är ofta torftigt. Dessa barn har svårt att släppa in människor i sitt liv. Barnen har inte haft möjlighet att skapa egna inre bilder av sig själva, andra människor och omvärlden. De reagerar ofta på starka stimuli, såsom enkla handlingar med våldsamt innehåll (Edenhammar & Wahlund, 2000).

Svårigheter med fantasin

Vissa barn går vilse i sina fantasier. De kan inte känna skillnaden mellan fantasi och verklighet. Detta beror på att de inte lärt sig att förstå leksignalen. Allt blir som barnet upplevt i berättelser, film och tv. De vet inte när leken börjar eller tar slut. Sedan finns det barn som inte kan fantisera och låtsas p.g.a. av att de inte vågar lämna verkligheten. Dessa barn är mycket ängsliga och försiktiga. De står vid sidan av och vågar inte ta egna initiativ till att delta i leken. Barnen får då inget tillfälle att använda sig av sin fantasi, eftersom de inte är med i leken (Edenhammar & Wahlund, 2000). Det finns barn som inte förstår lekspråkets

koder och som har problem att gå in i lekvärlden. Lekvärlden är för dessa barn platt och den inre världen blir tom och utan inre bilder, föreställningar och fantasier. Dessa barn har inte förmågan att föreställa sig saker och händelser som för leken vidare och utvecklar den (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Svårigheter med det sociala samspelet

Det förekommer barn som inte förstår vad leken går ut på utan de byter sysselsättning hela tiden. De har ingen ro till den planering och koncentration som leken kräver. Barn som inte behärskar de sociala lekreglerna kan för att få uppmärksamhet förstöra leken för de andra barnen. De har svårt att vänta på sin tur och vill bara stå i centrum (Knutsdotter Olofsson, 2003). Barn som bara vill bestämma över leken själva kommer inte överens med de andra barnen och leken blir då förstörd. Barn som inte kan bestämma överlåter det till de andra. Detta leder ofta till att de i leken får en mindre betydande roll (Edenhammar & Wahlund, 2000).

Pedagogens roll

Pedagogisk kvalitet i verksamheten

Enligt Vygotskji (1999) är det inte lärarens roll att uppfostra utan att organisera den sociala miljön. Det är i första hand barnet och inte pedagogen som ska vara aktiv och intresserad. Det är viktigt att pedagogen ser att sin uppgift är att inspirera och motivera barnen till att söka och finna kunskap. Pedagogen får aldrig sätta sig själv eller sitt ämne i centrum menar Vygotskji. Det är viktigt att pedagogen har vetenskaplig kunskap om ämnet pedagogik. Den pedagogiska verksamheten måste släppa in samhället och bli en levande institution. Den fria lekens kvalitet beror ofta på de pedagoger som arbetar med barnen. Det är deras uppgift att skapa ett klimat som är lekvänligt. Pedagogen måste vara väl insatt i vad som lockar de olika barnen till lek. Även pedagogens förhållningssätt och förståelse om hur viktig leken är har stor betydelse för lekens utrymme och möjligheter till vidare utveckling.

Leken har stor betydelse för språkets utveckling och den sociala kompetensen (Knutsdotter Olofsson, 2003). Pedagogers uppgift är att försöka skapa förutsättningar till lek. Att arbeta med leken i fokus är gynnsam för hela barngruppen eftersom den utvecklar barns lek (Folkman & Svedin, 2003). Lekpedagogiken kräver att hela arbetslaget är väl insatt i denna och har samma förhållningssätt till barnen och den fria leken. Pedagogernas uppgift är att skapa en lekfrämjande miljö med material, uppslag och deltagande (Elén, 1998). Barn har ofta ett behov av att få hjälp med att genomföra eller samordna lekar, detta är en annan del av pedagogens roll i den fria leken. Det är inte så lätt att i skolan skapa en trygg miljö för otrygga barn. Ändå är det den vuxnes ansvar om barn leker (Knutsdotter Olofsson, 2003). Pedagoger hjälper barnen att hitta formen runt leken och låter innehållet vara upp till barnen (Knutsdotter Olofsson, 1993). Lek stärker både kunskapsinhämtandet och den sociala utvecklingen. Det är därför viktigt att fokusera på den fria leken och låta den ta sin plats i undervisningen och inte bara luta sig tillbaka mot regellekar för pedagogens trygghets skull. Det är ytterst viktigt att man som pedagog är lekfull själv för att inspirera barnen så att de själva upptäcker harmonin i den fria leken (Lillemyr, 1990).

Lekpedagogik

I samspelet med barn måste man som vuxen, vara tydlig med vad som är lek och vad som inte är lek. Leken blir det centrala och barnen underkastar sig lekens underförstådda regler och koder. Med en vuxen deltagare kan dock flera barn delta i leken och barn som då annars inte får vara med eller har mindre betydelsefulla roller kan engageras och lyftas fram (Knutsdotter Olofsson, 1993). Barnen bör ges mycket tid i den fria leken så att de ostört kan utveckla sin fantasi. Det är barnen som ska ta initiativet i leken och själva styra den med sin fantasi och kreativitet. I fantasin skapar de det de behöver för att fortsätta och att utveckla leken (Elén, 1998). *"Leken frodas i en tillåtande atmosfär. I en anda av att allt är möjligt"* (Norén-Björn, 1990, s.41). Det utrymme som barnen tillåts, skapar olika möjligheter till egen lek. Är verksamheten av ett sådant slag att lekpedagogiken genomsyrar verksamheten så får barnen helt andra förutsättningar till att skapa fri lek (Odelfors, 1998). Lekkraften hos barnen under leken är så pass stark så att pedagogen oftast inte behöver ingripa eller medverka. Att vara aktiv inåt och passiv utåt är den modell som bör tillämpas (Norén-Björn, 1990). Detta innebär inte att man skall undvika att ingripa om det så behövs. En professionell vuxen anpassar sig lätt till barnens behov. På vissa ställen har det nästan blivit traditionsbundet att inte ingripa och detta kan medföra många negativa bitar för barnen om leken går överstyr och

de inte får någon hjälp från pedagogernas sida. Denna hjälp kan innefatta att man som vuxen t ex deltar som rolldeltagare, ingriper tillfälligt om leken tenderar att urarta, kommer med förslag och rekvisita, men håller sig annars passiv när det inte behövs. Ibland passar det inte heller alls att den vuxne deltar. Barnen vill ibland vara helt ifred. Detta måste respekteras. Ibland är barnens lek så intensiv och så helt uppslukande att pedagogen om möjligt inte alls ska störa utan njuta av barnens engagemang (Knutsdotter Olofsson, 1993). Genom att delta i leken kan pedagogen verka som en förebild på hur man löser olika situationer. Pedagogen kan även genom sitt deltagande hjälpa barnen utveckla förmågor som krävs för att leka (Folkman & Svedin, 2003).

”Att säga att leken går av sig själv är att avslöja en stor okunnighet” (Norén-Björn, 1990, s.37). Det är viktigt att komma ihåg att barn befinner sig i olika utvecklingsstadier i leken. Det är inte leken i sig som utvecklas utan det man leker i och det man leker med. Med detta menas att drivkraften till lek finns redan från födseln, och det är själva aktiviteterna i leken som ändras och utvecklas. Leken utvecklas bäst genom att vi pedagoger är utanför den och istället fokuserar på miljön och lekmöjligheterna (Bergström, 1997). I skolan måste barn få frihet och utrymme för leken. De måste ges möjlighet till att utveckla sin kreativitet. Tiller (1999) är mån om att det är själva lärandeprocessen som är det primära. Han menar att de traditionella undervisningsmetoderna inte får stå i vägen för lärandet för syns eller bekvämlighetens skull. I brist på fri lek ska man som pedagog inte vara rädd att dra i gång olika organiserade lekar, så kallade regellekar i verksamheten. I den fria leken finns en upptäckarglädje bland barnen, som pedagogerna bör försöka bibehålla i den organiserade leken. Den organiserade leken blir då en fortsättning på barnens egen lek. Då får de samma utveckling av stimulans och erfarenheter som de får i den fria leken (Mellberg, 1993).

Leken ligger till grund för många av de mänskliga egenskaper, samt är en väsentlig del i den socialisationsprocess som formar oss till dem vi är. Sociala färdigheter och självbilden är båda väsentliga bitar för en god och lyckad skoltid. Även som vuxen är det sociala samspelet en stor del av en människas vardag då dagens samhälle kräver goda sociala färdigheter. Det är därför av vikt att pedagoger arbetar för att främja barns sociala utveckling (Lillemyr, 1990).

Metod

I detta avsnitt beskrivs hur vi har gått tillväga för att samla in materialet undersökningen baseras på. Först kommer en redogörelse av urval, tillvägagångssätt och intervjuens karaktär samt hur de genomfördes. Avsnittet avslutas med en diskussion kring hur bearbetningen och analysen gjordes.

Urval

Undersökningen är baserad på pedagoger som arbetar i förskoleklass och fritidshem. Det är i dessa verksamheter som den fria leken tar mest plats i skolan. Vi har besökt fyra skolor och intervjuat nio pedagoger. Två av skolorna har fritidshem, förskoleklass och klasser t o m årskurs sex. De andra två har fritidshem, förskoleklass och klasser t o m årskurs nio. Skolorna är belägna i två olika städer. Vi valde pedagoger som vi var bekanta med sedan tidigare för att få en så naturlig dialog som möjligt angående vårt syfte och frågeställningar. Alla dessa pedagoger arbetar med barn som inte leker och har minst en treårig högskoleutbildning. Det varierar hur länge varje informant varit verksam i respektive verksamhet. Den med längst erfarenhet har arbetat sedan slutet av 1970-talet, och den som senast examinerades har arbetat sedan millenniumskiftet.

Tillvägagångssätt

Vi kontaktade de informanter som vi fann lämpliga för vår studie. De informanter vi kontaktade har alla arbetat eller arbetar med barn som inte leker. Informanterna blev innan intervjuerna genomfördes informerade om syftet med studien. Vi berättade att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att dra sig ur när som helst eller låta bli att svara på vissa frågor om de så önskar. Informanterna var införstådda med att intervjuerna skulle spelas in på band. Vi talade även om att intervjuerna inte kommer att användas till något annat än syftet med forskningen. Informanterna har själva fått bestämma om de ville medverka i studien. Vi informerade informanterna om att all data skulle behandlas konfidentiellt och att ingen utomstående skulle få tillgång till materialet. Efter bearbetning av materialet skulle det förvaras på ett säkert ställe, vilket informanterna blev muntligt informerade om. Vid redovisningen av intervjuerna benämns informanterna vid deras titel (Kvale, 1997).

Intervju

Vi har valt att göra kvalitativa forskningsintervjuer (se bilaga). Vi valde intervjuer för att det är den metod vi ansåg skulle ge mest information angående syftet och frågeställningarna. Kvale (1997) menar att kvalitativa intervjuer beskriver situationer ur informantens livsvärld och inte allmänna åsikter. Genom att be informanterna utförligt beskriva specifika uppfattningar och åsikter får man lättare fram en djupare och mer personlig beskrivning av det aktuella ämnet. Med kvalitativa intervjuer har vi möjligheten att gå in djupare med följdfrågor. Pedagogernas uttryckta uppfattningar kommer fram lättare genom ett samtal än vid en enkätundersökning. Vår bedömning är att intervjuer är den metod som på bästa sätt kan ge svar på våra frågeställningar. Forskningsintervjuer ger oss möjlighet att gå in på djupet med ett öppet samtal där pedagogen ges mycket tid till att utveckla sina egna tankar angående ämnet. Kunskapen vi är ute efter är pedagogernas egen kunskap kring barn som inte leker, deras tankar kring ämnet, samt hur de arbetar och reflekterar kring detta. Vi genomförde intervjuerna var och en för sig med en pedagog i taget. Intervjun genomfördes på respektive verksamhet där pedagogen arbetade i ett rum där vi kunde sitta ostört. Innan intervjun startade så gick vi igenom vårt syfte, frågeställningar och vad vår definition av fri lek är. Intervjuerna har spelats in på band men vi har även antecknat under intervjuens gång när vi funnit intressanta uttalanden. Intervjuerna genomfördes med hjälp av en intervjuguide, detta för att vi skulle vara säkra på att vi täckte in hela vårt område. Fick vi vid något tillfälle otydliga svar så ställde vi följdfrågor för att på så sätt få ut så mycket information som möjligt kring denna frågeställningen.

Bearbetning och analys

Vi har bearbetat och tolkat våra intervjuer enligt hermeneutisk tolkning som beskrivs i Kvale (1997). Vi läste först igenom våra intervjuer för att skaffa oss en allmän mening. Sedan fördjupade vi oss i de delar där informanterna talade om saker direkt kopplade till vårt syfte och frågeställningar. Därefter gick vi tillbaka till intervjuerna och analyserade dem igen med en klarare uppfattning om vad informanterna hade för attityder kring vårt syfte och frågeställningar.

Resultatdiskussion

Resultaten redovisas i tre kategorier med underrubriker. Den första delen tar upp pedagogernas syn på den fria leken. Detta för att ta del av deras kunskap och tänkande i relevans till den litteratur och de teorier vi använt oss av. Vi ville få fram likheter och skillnader i deras tänkande om den fria leken och vilken roll den har i barnens utveckling. I den andra delen redovisas hur pedagogerna beskriver barn som inte leker under den fria leken. I den tredje delen redovisas hur pedagogerna bemöter och hanterar barn som inte leker under den fria leken.

Informanterna gav oss olika benämningar kring barn som inte leker, som t ex barn som har problem, svårigheter och hinder med leken, samt inte kan leka. Vi är medvetna om att vi i resultatdelen använder oss av olika benämningar om barn som inte leker i den fria leken. Detta på grund att vi använt oss av informanternas individuella svar och uppfattningar kring dessa barn och hur de upplevs i den fria leken.

Pedagogers syn på betydelsen av den fria leken

Den fria lekens plats i verksamheten

De pedagoger vi intervjuat menar att den fria leken är en av de viktigaste delarna under barnens skoldag och i respektive verksamhet som informanterna arbetar. Pedagogerna ger mycket tid och utrymme för den fria leken i verksamheten. *"...det är ju så att den fria leken får stort utrymme eftersom vi ser hur viktig den är"* (Fritidspedagog). Pedagogerna har med den fria leken i sin planering av verksamheten och lämnar en väsentlig del för den. *"Den fria leken är det viktigaste som barnen i verksamheten är med på. Det är utifrån den jag utgår när jag gör min planering. Jag lämnar en stor del för den"* (Förskoleklasslärare). Vissa vill dock ha mer tid till att planera in den fria leken i verksamheten än vad de har idag.

Lek som inlärningssyfte

Pedagogerna tog upp att de använde sig av lek i undervisningen för att ge barnen så mycket variation i deras inlärning som möjligt, samt för att få ett komplement till den traditionella undervisningsformen. De vill inspirera barnen till att utveckla kreativitet och fantasi.

Barnens sociala utveckling

Pedagogerna nämnde att den fria leken har stor betydelse för barnens sociala utveckling och gav liknande svar och resonemang kring detta. Informaterna berättade om den fria lekens betydelse för det sociala samspelet, att leken grundlägger det sociala samspelet. Samspelet innebär ett givande och ett tagande där barnen tränar att kommunicera, lyssna på andra, lära sig säga ifrån men också föra fram sina förslag och önskemål i olika situationer. Barnen lär sig även att fungera i olika sociala sammanhang. *”Det är som ett arbetssätt för dem att lära sig att få relationer till andra, hur man agerar mot varandra och hur man är mot varandra...”* (Fritidspedagog/Förskoleklasslärare). Informanterna tog även upp att leken är ett redskap för det sociala samspelet där de lär sig att fatta egna beslut och handskas med olika situationer. Pedagogerna tog upp lekens betydelse för den sociala utvecklingen. De tog upp att den fria leken hjälper barnen att bearbeta situationer och intryck, och med lekens hjälp kan de göra omvärlden begriplig. *”Och under den fria leken så lär sig barnen otroligt mycket. Dels det sociala samspelet, de bearbetar saker de har sett och hört och sånt märker man”* (Fritidspedagog). Vidare tog de upp att leken hjälper barnet att hitta sin egen roll i barngruppen. *”I leken hittar barnen sina egna roller och det sociala samspelet kommer igång”* (Fritidspedagog). De sociala färdigheterna är ytterst viktiga då vi lever i ett närgånget samhälle där man tvingas samarbeta med människor livet ut. *”...den sociala utvecklingen har ju betydelse för just leken att kunna bli en sociala varelse tillsammans med andra, ett samspel, hur är vi tillsammans med andra, att kunna ta och ge och så vidare, det tränas ju hela tiden i leken och det är ju väldigt viktigt”* (Fritidspedagog/Förskoleklasslärare). Pedagogerna tog upp delar som rör den fria lekens betydelse för rörelsebehov. Mellberg (1993) menar att barnen utvecklar nya färdigheter tillsammans i rörelseleken. Barnen känner sig trygga vilket leder till att de vågar gå in i lek och kamp med andra barn. Barnen testar sina nyfunna färdigheter och utmanar sig själva i nya situationer. Ett socialt samspel har uppstått ur rörelseleken.

Pedagogers beskrivningar av barn som inte leker i den fria leken

Oroliga barn

Informanterna hade märkt samma tendenser hos barn som inte leker. Nämligen att barnen har svårt att ge sig hän i en lek och verkligen satsa på den. Istället så springer de omkring mycket, från lek till lek och kan inte fokusera på en aktivitet och ge den den energi den kräver. *"Barn som inte kan leka och inte vet vad de ska göra, de springer runt mycket"* (Förskoleklasslärare). *Sen har jag haft barn som inte stillar sig...de hittar inte på någonting utan kan gå omkring i ett rum och driva runt och hittar ingen sysselsättning"* (Förskoleklasslärare). Dessa barn upplevs som osäkra av pedagogerna och känner inte den trygghet som krävs för att leka ohämmat. De har inte den förmåga som krävs för att släppa loss sin fantasi. Informanterna nämnde även att en del barn de har mött med svårigheter att leka bråkar och är stökiga. Detta visar sig tydligt genom att de förstör leken för de andra barnen. Dessa barn upplevs som oberäknliga av pedagogerna och deras egen lek går ofta över styr. *"En del bråkar, för att de inte vet vad de ska göra, för de kommer inte in och känner sig utanför"* (Fritidspedagog).

"Osynliga" barn

Till skillnad från de barnen som inte finner någon ro och springer omkring så nämnde även pedagogerna att de har observerat barn som inte leker men inte heller gör något väsen av sig. De är ofta tysta och "osynliga" och hamnar lite i skymundan. Även dessa barnen kan ha problem med lekkoden. Vissa av de här barnen är svåra att upptäcka då de medvetet försöker dölja att de inte är med i leken. Det finns även barn som tror att de är delaktiga i leken fast de i själva verket inte är det. *"Man kan ibland tycka att han är med, fast sitter man och iakttar en stund så upptäcker man att han bygger för sig själv ändå. Han har svårt med samspelet mellan individerna"* (Fritidspedagog). Pedagogerna ansåg att många av barnen som ägnade sig åt bredvidlek låg efter de andra barnen i sin lekutvecklingsnivå och därför behövde mycket tid på sig att komma in i leken. Med bredvidlek menas att ett barn leker bredvid de andra barnen, fast för sig själv. Barn som ägnar sig åt bredvidlek försvinner lätt in i sina egna inre tankar och pratar ofta för sig själva och iakttar de andra barnens lek. De kan lätt växla mellan samlek med de andra barnen och sin egen bredvidlek (Knutsdotter Olofsson, 1993). Våra informanter hade lagt märke till att de barn som har svårigheter med leken ofta ägnar sig åt bredvidlek. De anser att barnen går in i sig själva under sin bredvidlek och bearbetar sig själva på det sättet. Pedagogerna upplever att många av de barn som har problem med leken

leker för sig själva och har svårt med det sociala samspelet med andra barn. Pedagogerna påpekade dock att vissa barn väljer att leka själva och trivs med det. *”Det finns ju de barnen som väljer att vara själva ibland. Fast jag tycker att man kan märka skillnaden mellan de som väljer att vara själva för att de vill det eller de som väljer att vara själva för att de inte har förmågan till det sociala samspelet”* (Förskoleklasslärare). Lekande barn har stor möjlighet att utveckla sin sociala förmåga genom lek. Barn som inte leker kan gå miste om att utveckla denna förmåga. Samförstånd, ömsesidighet och turtagande är några av de saker man tränar i leken. Går man miste om detta kan man få en bristande social kompetens (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Drivkraften

Informanterna tyckte sig uppleva att några sexåringar i verksamheten uppträdde på ett äldre sätt och de tyckte att leka var barnsligt. De lekar de höll på med var strukturerade, de ägnade sig inte mycket åt låtsaslek. *De tycker att de är för stora för att leka. Det blir att de beter sig mer vuxet än som sexåringar”* (Förskoleklasslärare). Informanterna pratade om en inre drivkraft hos barnen. De menade att alla har en naturlig drivkraft till lek. Barnets ”motor” är den som för drivkraften framåt. För att ta reda på vad som blockerar barnets förmåga till lek så måste man se till omständigheterna runtomkring barnet för att se vad som orsakar detta. Pedagogerna hade svårt att precisera vad leksvårigheterna berodde på, och kunde inte ge något konkret svar på varför vissa barn inte leker.

Vuxenkontakt

Pedagogerna har uppmärksammat att en del av de barnen som har svårt att leka med andra barn gärna tyr sig till vuxna i stället. Många barn ser det som status att få umgås med vuxna men faktum är att umgänge med jämnåriga inte kan ersättas med vuxenkontakt. I lek med barn ställs högre krav på förståelse av lekens innebörd. Som till exempel lekens sociala regler, samförstånd, social kompetens samt överenskommelse om vad och hur man ska leka. Barnen kräver en större hängivelse i leken än vuxna (Folkman & Svedin, 2003). *”Det finns barn som inte är vana heller att leka riktigt med andra barn, utan de söker sig till vuxna istället. Så det är en uppgift vi har att försöka lotsa in dem i andra barns lek”* (Fritidspedagog). Pedagogerna försöker få med fler barn i leken för att sedan avlägsna sig själv ur den.

Hur bemöter pedagoger barn som inte leker

Observation för förståelse

Informanterna uppgav att de observerar barnen under den fria leken för att få en förståelse av barnens och hela gruppens lekutveckling. Pedagogerna menar att det ibland kan vara svårt att upptäcka vissa barn med leksvårigheter för att de döljer dem väl. Pedagogerna sa att observationer är det absolut viktigaste verktyget för att försöka komma till själva kärnan till varför barnet inte leker. Genom observationer kan de iaktta barnen och följa deras utveckling. Pedagogerna använder sig av olika tillvägagångssätt i sina observationer för att barnen inte ska bli medvetna om att de är observerade. De kan t ex sätta sig i närheten av barnen och plinka på en gitarr, låtsas titta i en pärm eller läsa en bok. *”Jag kan sätta mig och prata med några barn, jag kan också ta fram en bok och sätta mig lite vid avsides. Så att de tror att jag håller på med någonting. Så observerar jag under tiden”* (Förskoleklasslärare).

Att höja barnens status

Pedagogerna tycker det är viktigt att höja barnets status bland de andra i barngruppen. Pedagogerna gör detta genom att lyfta fram barnets färdigheter och intressen framför de andra barnen. Genom att ta reda på vad barnet är intresserad av så kan man ta hjälp av detta och bygga vidare på det. *”De här barnen som inte är så bra på att leka, de har oftast ingen hög status i gruppen. Och det kan man ju hjälpa till med att höja statusen. Alla barn har ju någonting som de är experter på. Man lyfter de här barnen för att de ska bli mer intressanta för de andra barnen i gruppen”* (Förskoleklasslärare). På så sätt så synliggör man barnet för de andra i gruppen och kommer lättare in i gemenskapen med de andra barnen. Pedagogerna nämnde att de ofta brukar prata om ett specifikt barn när detta är borta från verksamheten för att synliggöra barnet även när det inte är där. De synliggör även barnet när de har fri lek i verksamheten så de andra barnen får upp ögonen för det specifika barnet och vill ha med det i leken. Folkman och Svedin (2003) skriver om vikten av att synliggöra barnet och visa att det är någon och att det duger. Detta bör man göra flera gånger varje dag för att de andra ska förstå att barnet har ett högt värde som kompis och är någon man kan lita på. Detta höjer barnets status i gruppen.

Att använda sig av andra barn

Ett sätt som pedagogerna använt sig av är att använda sig av andra barn med goda lekfärdigheter och positiva ledaregenskaper för att få in barnet i leken. Pedagogerna är noga med att inte blanda in fler barn i början utan låta barn med goda lek- och ledaregenskaperna vara ensam med barnet som inte har dessa egenskaper. Allt eftersom så ansluts det fler barn till gruppen. *”...ofta finns det ju något barn i gruppen som har de här bra ledaregenskaperna, som är väldigt positiv att få in dem i leken, och man ska nog inte börja blanda in för mycket barn, utan man ska nog börja med ett. Eller kanske kunna leka med ett barn först, och sen tror jag vi kan plocka in fler och fler sen”* (Fritidspedagog).

Att använda sin egen status som pedagog

Istället för att använda sig av andra barn för att få igång leken så uppgav informanterna att de använder sig av sin egen status. Till en början så leker pedagogen ensamt med barnet, men genom sitt deltagande så får de oftast med fler barn till leken. När de märker att leken flyter på och att de inte behövs längre drar de sig ur så obemärkt som möjligt. Pedagogerna menar dock att man definitivt inte kan tvinga ihop barn utan att mötet måste ske på alla inblandades villkor och ske naturligt. Alla barn ska känna att det råder en sådan stämning i verksamheten att alla barnen är medvetna om att de har möjlighet att delta i de olika lekarna om de önskar. Ingen ska vara rädd för att få ett nej som vid ett senare tillfälle kan hindra dem från att våga närma sig leken. Att prata mycket med dessa barn, ”kolla av läget” och göra dem medvetna om de saker som finns att göra är något som pedagogerna berättar att de gör ofta. De brukar fråga barnen om det har hänt något, om de är trötta, om det finns något de vill göra färdigt eller om något är fel. Genom dessa samtal försöker pedagogerna ta reda på varför barnen inte leker, och de visar också barnet att de är uppmärksamma på dess situation. De närmar sig barnet på ett sådant sätt att det känner sig välkommet i leken, de tjarar inte utan lämnar möjligheten öppen för barnet självt att bestämma om de vill vara med eller inte. Pedagogerna ger det endast en liten ”push” som de uttrycker det. *”Man frågar alltid ”Vill du vara med?” och får man ett nej så är det ett nej, men nästa dag frågar man igen. Man tjarar inte samma sak många gånger på en dag, men man slutar inte att fråga om han eller hon vill vara med och leka. Så att man öppnar och inte ger upp”* (Förskoleklasslärare).

Att ge barnen en given roll

Att ge barnen som har leksvårigheter en given roll i leken, är ett annat sätt som informanterna nämner att de använder sig av. På detta sätt ger de barnen en trygghet i sin roll som lekdeltagare. Åm (1992) skriver om ett eget agerande hon gjorde i en leksituation. Hon var med och lekte tjuv och polis. Samtidigt som hon blev tillfångatagen uppmärksammade hon att ett barn som stod utanför leken och gärna ville vara med. Hon gav då detta barn rollen som fångvaktare och det blev genast accepterat av de andra deltagarna.

Kontakt med tidigare verksamheter och föräldrar

Pedagogerna tycker det är mycket viktigt att man kontaktar tidigare verksamheter, där barnet har varit tidigare. Så att man får en bild av hur detta problem har utvecklats och kanske vad uppkomsten beror på. De tog även upp vikten av att ha ett bra samarbete med berörda föräldrar. De menar att man ska informera föräldrarna om hur viktigt det är att leka, men också få reda på hur hemmasituationen ser ut med lekkamrater. För föräldrarnas del kan vara att se till att det finns lekkamrater. De lade stor vikt vid att inte oroa föräldrarna utan att uppstarten av ett samarbete mellan skolan och hemmet var det väsentliga.

Slutdiskussion

Resultaten visar att den fria leken ges mycket utrymme i förskoleklassen och fritidshemmet. Informanterna tycker att den är ytterst viktig i respektive verksamhet. Informanterna uttryckte att den fria leken har stor betydelse för barns sociala samspel som direkt medverkar till socialisationsprocessen. Informanterna pratade även om barns vilja till lek och rörelsebehov.

Resultaten visar att informanterna lämnar en stor del av sin planering av verksamheten åt fri lek. Dock tycker informanterna att de borde ge den fria leken mer inplanerad tid i verksamheten. De menar också att den borde ges mer utrymme i dagsläget än den får. Av våra informanternas svar att döma så framgick det att de som hade en längre yrkeslivserfarenhet hade djupare tankegångar kring den fria leken och dess betydelse för barnens utveckling. De pedagoger med kortare yrkeserfarenhet pratade också om den fria lekens betydelse men gick inte in lika specifikt i olika teorier och tankegångar.

Pedagogernas uppfattningar av barn som inte leker är likartade oavsett yrkesroll och erfarenhet. Resultatet visar att en av de absolut vanligaste företeelserna hos barn som inte leker i den fria leken är enligt pedagogerna att de springer omkring från lek till lek och kan inte stilla sig eller fullfölja en aktivitet. Informanterna nämner två karakteristiska drag hos barn som inte leker. Dessa gäller de barn som bråkar, är stökiga och söker mycket uppmärksamhet. Den andra kategorin innefattar de barn som inte gör något väsen av sig eller knappt märks alls och lätt hamnar i skymundan. Både dessa kategorier av barn kan ha problem med lekkoden. Studien visar att informanterna anser att många barn som har problem med leken ägnar sig åt bredvidlek. De menar att dessa barn ligger efter i sin lekutveckling och kan ha svårt för det sociala samspelet.

Hur pedagogerna bemöter och hanterar barn som inte leker under den fria leken är relativt likartade. Undersökningen visar att informanterna anser att det viktigaste verktyget i deras arbete med barn som inte leker är observationer. Observationer leder till att pedagogerna kan följa barnens utveckling för att kunna ta reda på vad som orsakar problem för de barn som inte leker. Genom observationer kan pedagogerna inringa problemet och situationen kring barnen. Informanterna arbetar på flera sätt med barn som har svårigheter med leken. Genom att ta reda på barnens intressen kan de använda sig av detta för att bygga vidare på det. Pedagogerna arbetar aktivt med att höja barnens status genom att t ex lyfta fram barnets färdigheter och intressen. De försöker även synliggöra barnet inför den övriga barngruppen när det inte är närvarande, genom att prata om barnet på ett positivt sätt. Informanterna nämner även att man använder sig av andra barn i verksamheten som är positiva ledare med väl utvecklade lekfärdigheter för att få in barn som har problem i leken. Informanterna säger också att de genom eget deltagande i leken får med sig dessa barn. På detta sätt för de aktivt in barnen i leken. Det som skiljer sig mellan de olika pedagogernas bemötande av barn som inte leker är beroende på hur bekväm pedagogen känner sig i leken. Vissa pedagoger använder sin egen roll och status som pedagog och försöker med hjälp av det få in barnet i leken. Andra väljer att observera för att på det sättet hitta svar på vad som kan orsaka barnets svårigheter.

Vårt syfte med denna studie var att undersöka pedagogers uppfattningar om barn som inte leker i den fria leken och hur de bemöter dessa barn. För att få en relevans till dessa barn så tyckte vi det var viktigt att även undersöka pedagogers syn på fri lek och vad den tillför

verksamheten, barngruppen och det enskilda barnet. Den fria leken ges mycket plats i verksamheterna av pedagogerna, då de anser att leken är viktig för barnens sociala utveckling. För många av pedagogerna är den fria leken den absolut viktigaste delen av verksamheten. Där lär sig barnen det sociala samspelet som ligger till grund för så mycket i deras vidare utveckling.

Alla pedagoger förde liknande resonemang om barnens behov av den fria leken och dess betydelse. Många av de argument pedagogerna förde fann vi kopplat till litteraturen. Knutsdotter Olofsson (1987) talar om att barnen i den fria leken lär sig turtagande, samförstånd och ömsesidighet. Dessa tre sociala lekregler är grundförutsättningar för lyckad lek med andra barn. Leken kan ses som något trivialt och mindre viktigt av personer som inte är insatta i lekpedagogik och vad leken medför, eller i brist av berövar barnet.

Vi har i vår studie skrivit om de olika beteendemönster barn som inte leker har. Barn som inte leker skiljer sig åt och är olika till sättet i förhållande till leken, men har den likheten att de inte kan komma in i leken. De olika beteendemönstren visade sig enligt pedagogerna att barnen bl a sprang omkring utan att hitta någon sysselsättning, förstörde leken för andra, ägnade sig åt bredvidlek, ensamlek eller sökte kontakt med personalen. Vissa barn tog mycket plats och utrymme medan andra höll sig i bakgrunden. Pedagogerna var också medvetna att det kunde bero på att vissa barn inte knäckt lekkoden och därför inte förstår lekens regler. Folkman och Svedin (2003) menar att ett barn som inte är medveten om lekens regler och koder inte förstår hur man är en bra kamrat, har svårt att ta sig in i leken utan bråk.

Pedagogerna upplevde problemet med barn som inte leker som svårhanterligt och stressande i vissa fall. Enligt våra resultat så ligger pedagogernas fokus mycket på själva barnet och det faktum att det inte kan leka, och inte så mycket på miljön runt omkring och att det kan vara en faktor. Trots detta framhåller ändå pedagogerna sin egen roll som någon som gagnar den fria leken genom att man håller sig utanför leken och observerar, samt finns där som stöd om det behövs. Vi tror att problematiken kring barn som inte leker kan ligga i det inte finns något genomtänkt samarbete pedagoger emellan kring dessa barn. Alla pedagoger vi intervjuat tycks arbeta efter sin egen förmåga. Alla är medvetna om att problemet är att barn som inte leker har brister med sin sociala förmåga. Enligt samtalen med informanterna så framgick det att alla pedagogerna hade upplevt barn som inte leker. De tyckte det var ett viktigt ämne att ta upp då det finns i varje verksamhet. Enligt Vygotskij (1999) är lekens kvalitet ofta beroende

på de pedagoger som arbetar med barnen. Det är pedagogernas uppgift att skapa ett lekvänligt klimat, då pedagogen måste vara väl insatt i vad som lockar barn till lek. Hur viktig leken är, hur stor betydelse den får, dess utrymme och möjligheter till vidare utveckling beror på pedagogens förhållningssätt och förståelse.

I våra resultat kom vi fram till att pedagogerna bemöter barn som inte leker genom att bli höja barnets status, använda sig av andra barn, använder sig av sin egen status som pedagog, pratar mycket med barnen och ger dem en given roll i leken. Detta är de verktyg våra informanter använder sig av för att hjälpa barnen in i leken. Folkman och Svedin (2003) skriver att det viktigaste är inte att lära barnen lekens koder och regler och att handskas med leken. Det viktigaste är istället att förmedla lekens mening och göra den begriplig.

Resultaten visar att pedagogerna inser vikten av det sociala samspelet och försöker därför hjälpa barnen in i leken. De fokuserar då mycket på deltagandet i leken och att ingen lämnas utanför. Någon pedagog uttryckte sin egen osäkerhet i leksituationen. Hon kände sig mer bekväm i den observerande rollen. Vi menar att om pedagoger inte själva känner trygghet i att inspirera till lek, så blir arbetslagets funktion mycket viktig. Det blir arbetslagets roll att samarbeta så att barnet får pedagogisk hjälp.

I pedagogernas resonemang kring hur de hjälper barn som inte kan leka så upplevde vi författare att det saknades ett helhetstänk inom arbetslaget om de metoder de använde sig av. Pedagogerna har dock en strävan att få med alla barn i leken. Det var tydligt att de var införstådda om den fria lekens betydelse, men det var inte någon av informanterna som nämnde någon litteratur eller handlingsplan angående barn som inte leker. Den pedagogiska roll som beskrivs i litteraturen, är att pedagogen ska vara den som tillför redskapen för att gagna leken, men själv hålla sig utanför. Under vår analys av intervjuerna återfann vi dock många av informanternas resonemang i litteraturen. Arbetet med dessa barn har inte uppmärksamats tillräckligt och kommit till sin rätt, anser vi. Då problemet med barn som inte leker är så pass vanligt förekommande så ska det finnas klarare rutiner och åtgärder att tillgå dessa barn. Detta kan inte läggas enbart på pedagogerna utan måste drivas från rektorernas sida och i sin tur med specialpedagogers och fortbildningars hjälp. Vikten av att alla barn ska kunna leka måste prioriteras mer. Det barnen får ut av att leka i den fria leken är oersättligt och för viktigt för att försummas.

Vi har i vår undersökningen använt oss av kvalitativa forskningsintervjuer. Om möjligheten hade funnits att observera pedagogernas bemötande av barn som inte leker så skulle detta vara mycket intressant. Då hade vi haft möjlighet att ställa pedagogens resonemang och beskrivande av sitt handlande mot det faktiska bemötandet. Eftersom vårt syfte handlar om att belysa pedagogers tankar och hur de arbetar med barn som inte leker så begränsade vi vårt urval till pedagoger vi kände sen innan och som vi visste har erfarenheter av att arbeta med dessa barn. Med ett urval av informanter vi inte känt sedan innan så är sannolikheten större att vi mött informanter som givit oss en större variation av svar. Vi ville åt pedagogers tankar och arbetssätt med barn som inte leker och då kände vi att vårt syfte skulle uppnås bättre med det urval vi gjorde. Validiteten stärks även av att informanternas svar vid intervjuerna väl överensstämmer med den litteratur vi författare använt oss av i forskningsbakgrunden.

I den här undersökningen har vi använt oss av nio fritidspedagoger och förskoleklasslärare. Det skulle vara intressant att med ett större antal informanter att undersöka om det finns några skillnader i bemötandet till barn som inte leker mellan de olika yrkesgrupperna. Däremot har vi under studiens gång upptäckt en viss skillnad i tänkandet och bemötandet beroende på hur länge pedagogen varit verksam i sin yrkesroll. Detta skulle även vara intressant att undersöka vid ett större urval informanter.

Referenslista

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet : Lpo 94, anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet. (1998). Stockholm: Utbildningsdepartementet/Fritzes.

Berefelt, G. (Red.). (1987). *Barns skapande lek*. Edsbruk: Akademitryck AB.

Berg, L-E. (1992). *Den lekande människan*. Lund: Studentlitteratur.

Bergström, M. (1997). *Svarta och vita lekar*. Borås: Centraltryckeriet AB.

Edenhammar, K., & Wahlund, C. (1990). *Utan lek ingen utveckling – metoder och förutsättningar för barns lek*. Stockholm: Rädda Barnen.

Elén, A. (1998). *Lek – metoder och goda idéer*. Trelleborg: Skogs Boktryckeri AB.

Folkman, M-L., & Svedin, E. (2003). *Barn som inte leker: Från ensamhet till social lek*. Malmö: Runa Förlag.

Hägglund, K. (1989). *Lek – teorier*. Arlöv: Esselte Studium.

Knutsdotter Olofsson, B. (1992). *Lekens väsen*. I A. Lindh-Munther (Red.), *Att leka är nödvändigt: En antologi om lek* (ss.23-31). Malmö: Almqvist & Wiksell Förlag AB.

Knutsdotter Olofsson, B. (2003). *I lekens värld*. Eskilstuna: Multitryck i Eskilstuna AB.

Knutsdotter Olofsson, B. (1987). *Lek för livet*. Stockholm: HLS Förlag.

Knutsdotter Olofsson, B. (1993). *Varför leker inte barnen?: En rapport från ett daghem*. Stockholm: HLS Förlag.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lillemyr, O-F. (1990). *Lek på allvar: Teorier om lek under förskoleåren*. Lund: Studentlitteratur.

Lillemyr, O-F. (2002). *Lek – upplevelse – lärande i förskola och skola*. Trelleborg: Berlings Skogs.

Lindqvist, G. (Red.). (1999). *Vygotskij och skolan: Texter ur Lev Vygotskijs Pedagogisk psykologi kommenterade som historia och aktualitet*. Lund: Studentlitteratur.

Mellberg, B-M. (1993). *Rörelselek: En metod att stimulera barns utveckling*. Stockholm: Liber.

Norén – Björn, E. (1990). *Våga satsa på leken*. Stockholm: Liber.

Odelfors, B. (1998). *Förskolan i ett könsperspektiv: Att göra sig hörd och sedd*. Lund: Studentlitteratur.

Tiller, T. (1999). *Det didaktiska mötet*. Lund: Studentlitteratur.

Wrangsjö, B. (Red.). (2002). *Barns som märks: Utvecklingspsykologiska möjligheter och svårigheter*. Falun: AIT Falun AB.

Åm, E. (1993). *Leken – ur barnets perspektiv*. Borås: Centraltryckeriet.

Åm, E. (1992). *Leken i förskolan – de vuxnas roll*. Borås: Centraltryckeriet.

Bilaga

Fri lek

- Vad brukar barnen leka under fri lek?
- Hur stor plats tar den fria leken i verksamheten?
- Berätta vilken betydelse du anser att den fria leken har för barnet?

Barn som inte leker

- Ibland brukar man prata om barn som inte leker. Vad säger du om det?
- Hur skulle du beskriva barn som inte leker?
- Kan du ge exempel på situationer då barn kan ha svårt att leka?
- Vad gör de barnen som inte leker under fri lek?
- Anser du att det är viktigt att uppmärksamma de barn som inte leker under den fria leken?
Kan du berätta hur du tänker då?

Pedagogens roll

- Vilken roll menar du att pedagogen har under den fria leken?
- På vilket sätt bemöter du ett barn som inte kan leka?
- Kan du ge exempel på hur du har handlat med dessa barn?
- Vad anser du är viktigast i arbetet med barn som inte leker i den fria leken?

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se